

המכעיס את חבריו האם עובר על איסור "לפני עור לא תתן מכשול"

מפורסם הא דמטו בשם הגר"י סלנטר זצ"ל (עיין הליכות שלמה פכ"ג הגה 157) דאע"פ שהוזהרנו מן התורה שלא להכשיל את השני בעבירה דכתיב "לפני עור לא תתן מכשול (קדושים יט, יד), מ"מ המכשיל את חבריו במידה מגונה כגון גאווה וכדו', אינו עובר על לאו זה.

וכן מצאנו בשו"ת תורה לשמה (לבעל הבא"ח, שאלה שע) שכתב שהמכשיל את חבריו באיסור כעס לא עבר על לפני"ע. וחיליה דיליה מהא דאיתא בקדושין (לב). רב הונא קרע שיראי באפי רבה בריה, אמר איזול אחזי אי רתח אי לא רתח, ומקשה הגמי ודילמא רתח [ואמר לאבוא מידי ברתחיה, רש"י] וקעבר אלפני עור, ומשני דמחיל ליקריה, ע"כ. הרי שבעבור הכעס לחודיה ליכא איסור דלפני"ע דאי איכא מאי משני דמחיל ליקריה סוף סוף מרתח קא רתח.

אולם בברכ"י (יו"ד סי' רמ אות ג) הביא הגמ"ל ותמה דאי רתח הוא עיון כעס ואיכא לפני עור ומאי אהני דמחיל ליקריה סוף סוף מרתח רתח, ותירץ דקים ליה לרב הונא דרבה בריה אף יכפה ולא ילכד בסוג הכעס שאמרו ז"ל דשקול כעבו"ם רק דאפשר דרתח כל שהוא, ע"כ. מבואר מדבריו דגם על מידת הכעס שייך לפני"ע ודלא כשתי הגדולים הנ"ל. וכן דעת הדברי יציב (ליקוטים סי' עו אות ב ד"ה ראייתו).

וכן מבואר בפלא יועץ (ערך דבור) שהרי כתב שהאומר שבחו של אדם בפניו באופן שיכול להיות גורם לו שגיס דעתו במקום מצוה עבירה היא בידו שעובר על לפני"ע. [וכן מבואר שם בדבריו בערך שבח].

ובאמת דברי התורה לשמה והגר"י סלנטר צריכים עיון דמאי שנא הני מכל האיסורים דאיכא משום לפני"ע. ואין לומר דשאני הכא שלא נותן לו גוף האיסור שהרי מבואר בב"מ (ע"ה:) שהמלוה בלא עדים עובר בלפני"ע, ופירש רש"י משום דעולה על רוחו לכפור. והתם הרי אינו נותן לו גוף האיסור, ואעפ"כ עובר על איסור לפני"ע.

וכ"כ בהפץ חיים (ה'י' לשה"ר כלל ט באר מים חיים אות א בהגה) דמהגמ"ל הני"ל מוכח דעוברים על לפני"ע אף היכן דאין רצונו של המכשיל להכשיל אפ"ה כיון ד"ממכין סיבת העבירה" עובר על לפני"ע, וצ"ע.

אלא שיש לתרץ ע"פ דברי האג"מ (יו"ד ח"ג סי' צ ד"ה והטעם) שכתב דאין לאדם להמנע מעשות אף דבר הרשות שלו בשביל שמא יעשה איסור ע"י מעשיו, דמאחר דעושה מעשה עצמו, ועובר האיסור לקח ועשה בעצמו מעשה האיסור, ליכא בזה לאו דלפני"ע. והביא ראיה לזה מהא דסובר רשב"ג (ב"ק סט.) בכרם של ערלה שא"צ לצינו להודיע שהוא ערלה שלא בשביעית משום הלעיטהו לרשע וימות, אף שודאי איכא לאו דלפני"ע כשיתן לרשע איזה איסור, אלא הוא משום דליכא איסור דלפני"ע בזה שמחזיק האדם אילן של ערלה שהוא דבר איסור בגינתו שלא הוגדר ויכולין בעלי עברה ליכנס ולאכול איסור הערלה, דלא הוי כנותן לו הערלה בזה שיודע דודאי יבואו ויאכלו, מאחר דאינו נותן להם ואינו מתכוין להניח לפני"ע אלא לוקחין בעצמן, ע"כ.

ולפ"י י"ל דהמשבח חבריו כיון שנוהג כדרכו ועושה ברשות ואינו מתכוון להכשיל את חבריו ליכא משום לפני"ע, וחבירו המתגאה מפני כך נמצא לוקח האיסור מעצמו. משא"כ האי דמלוה את חבריו שנוהג שלא כהוגן שהרי מלוה בהסכמתו ללא נתינת שטר, ונמצא נותן סיבת מכשול אע"פ שאינו מוסר את האיסור עצמו.

אולם אכתי קשה שהרי מבואר במו"ק (יז.) דהמכה את בנו גדול עובר על לפני"ע. וא"כ מוכח שכל שמעורר את חברו לעבור עבירה אפילו שכוונתו לטובת השני ועושה כהוגן, מ"מ אסור. ועיין בקהילות יעקב (לקוטים ח"ב סי' ז הובא במנחת יצחק ח"ג סי' עט אות ב) שהוכיח מהא דמכה את בנו דאיסור לפני"ע הוא ע"י ש"מעורר" הרצון לעשות העבירה. ולפ"י מבואר דאף שנוהג כהוגן איכא בזה משום לפני"ע, וא"כ ה"ה הכא אע"פ שעושה כהוגן ולמצוה מתכוון כיון ש"מעורר" את חברו לעבירה איכא משום לפני עור, וצ"ע.

העלון נתרם ע"י	לרפואת
הרב יוסף דוב אונגר שליט"א	חיה מיה בת אסתר
להצלחה בכל הענינים	בתושח"י

שמענתא עמיקתא ©
הערות ותורמות בטל' 571-3932

ביצים כדאיתא במ"ב שם. ע"ל.

והנה ע"פ דבריו יתיישבו דברי הפוסקים על נכון דמה שסתמו דהוא כשיעור אכילת בוקר וערב ולא פי' דבריהם כמה הוא השיעור, הוא משום דאין לזה שיעור קבוע אלא כל מקום ומקום הוא ע"פ המנהג באותו מקום, וכן בכל דור ודור הוא ע"פ המנהג באותה העת - וס"ל למ"ב דנהי דבזמן אבותינו (דור המדבר) מצינו דשיעור סעודה היה חצי עישורן כמ"ש הגר"ז, מ"מ בזמנינו אם אין דרך לאכול שיעור רב כזה בסעודה א"כ נקטן השיעור ושיעור קביעות סעודה הוא פחות מכן (וע"כ צ"ן בדבריו דש"א והגר"ז והגר"א אזלי באותה השיטה אע"פ דבגר"ז נתבאר שהוא שיעור חצי עישורן ושאר האחרונים לא פי' כן - דמ"מ אזלי באותה השיטה דהשיעור הוא ע"פ קביעות סעודת בוקר וערב אל"א דס"ל לש"א ולגר"א דכל מקום ומקום אזלין בטר מנהג אותו המקום ואותו הזמן).

וא"כ העולה לפ"ז דשיעור קביעות סעודה לדעת המ"ב הוא בכל מקום ע"פ מנהג אותו המקום ובכל זמן וזמן ע"פ המנהג באותו הזמן.

ולענין בני ספרד הנהגים בכל דוכתי כדעת המחבר, הנה בדברי המחבר לא נתפרש שיעור קביעות סעודה, ואף בב"י לא נחית לפרש שיעור זה, ואף אי היה מפרש להדיא שיעור קביעות סעודה הרי הנהגים כדעת המחבר ס"ל למעשה דאמרינן סב"ל אפי' נגד דעת המחבר וא"כ אף אם היה מתפרש בדעת המחבר דהוא ג' או ד' ביצים לכא"ו היה לה לחשוש לסב"ל ולנהוג לענין ברכת המזון לחומרא כדעת הפוסקים דהוא שיעור קביעות סעודה בוקר וערב (ואע"פ דכתב השה"צ (ס' קס"ח ס"ק ע"א) דבספק בשיעור דאורייתא אמרינן ספק דאורייתא לחומרא וצ"ק לברך המזון, הלא דבר זה גופא שנוי במח' אחרונים כמ"ש הוא בעצמו שם, ועוד דנראה דדעת המחבר אינה כן דהרי כתב להדיא בב"י דהטעם דמברכים בורא מיני מזונות על כל ג' המינים שהוזכרו בראשונים [וה"נ ברכת מעין ג' כמו שהעלה שם לדינא] הוא משום דספק דרבנן לקולא, וא"כ מבואר בדבריו דס"ל דבדבר המסופק אם מחוייבים עליו ברכת המזון אמרינן ספק דרבנן לקולא ומברכים עליו על המחיה דבזה נפיק נמי ידי חובת הדאורייתא, ולא אמרינן שיברך ברכת המזון, ודלא כדעת שה"צ, וכ"כ בבא"ח (פרשת פנחס אות י"ט) דבמקום ספק מברך מעין שלש ולא ברכת המזון).

איברא דהאחרונים כבר כתבו דנהגו בני ספרד לברך ברכת המזון משיעור ג' או ד' ביצים ומעלה, וא"צ לאכול כשיעור סעודת בוקר וערב (ובמקום מנהג לא אמרינן סב"ל). וז"ל הכה"ח (ס' קס"ח אות מ"ה): הנה השיעור של קביעות סעודה לא פירש (המחבר) ודוחק גדול לומר שתלוי הדבר בהבחנת האדם כפי מה שהוא רואה באחרים, ויש ללמדו מדין עירוב דהתם אמרינן דמזון סעודה אחת לבנוני הוא שיעור ג' ביצים של פת לדעת הרמב"ם וד' ביצים לדעת הטור וכו', ולפ"ז יש להזהר שלא לאכול מפת הבאה בכסנין וכיוצא אלא פחות מנ"ד דראהם שלכ"ע א"צ לברך המוציא או ע"ב שלימות של"ת חיים שאל"י ע"ה מחב"ם אות ו' וכתב שכן מנהג העולם, וכ"כ בספרו מו"ב ס' ג' אות צ"ה וכתב הגם שיש חולקים סברא זו עיקר וכן הסכימו כמה אחרונים ע"ל, ומ"ש הבי"מ אות ט"ז דגם לכתחילה יכול לברך המוציא וברכת המזון על נ"ד דראהו אין נראה מדברי הפוס' הנ"ד כיון ד"א שיעור סעודה הוא ע"ב כיצד לכתחילה יכניס עצמו לבית הספק ולא התירו אלא דוקא אם אכל נ"ד וגם יש עוד סניף אחר שלא יכול להשלים שכבר שבע זהו שמברך ברהמ"ז, אבל לכתחילה לא יאכל כ"א פחות מנ"ד ויברך מעין שלש או ע"ב ויברך ענט"ו והמוציא וברהמ"ז. וכ"כ בן א"ח פ' פנחס אות י"ט וכן עמא דבר. ע"ל.

אנכתב ט"ו הרב ש.פ. שליט"א

פניני מוסר

נושא בעול עם חברו - להרגיש ממש צער חברו

"והוא עובדא באחד ששאלני אם יודע אני כמה פעמים הנני מתהפך בלילה על מיטתי מצד על צד עד שאני נרדם, ותמהתי על שאלתו המזוהר. ואז סיפר לי שהוא ביקר חולה, וראה איך שהלו אינו יכול להתהפך בעצמו מצד על צד.

והתבוננתי אז שבשאלתו עוררני באמת על ענין חשוב ורם. אדם בריא לפעמים עד שהוא נרדם מתהפך הוא מצד על צד פעמים אין ספורות, כשאין נעים לו כל קל על צד זה מתהפך הוא תיכף על צדו השני, וחוזר חלילה עד שהוא נרדם. וכשירצה האדם לצייר בנפשו צערו של אדם זה שאינו יכול להתהפך, צריך מקודם להתבונן כמה פעמים הוא בעצמו מתהפך עד שעולה בידו להרדם, ואז יתחיל להתבונן ולהביט על עצמו כאילו הוא הנהו אותו החולה הרוצה להתהפך ושוכב משך שעות וימים ואינו יכול, ורק אז יוכל לקבל מושג מצער חברו, ויהיה נושא בעול עם החולה ההוא.

ולפי דברינו הנ"ל הלא זהו מעיקרי התורה, ומידה זו היא יסודן של כל מצות "בין אדם לחברו", שבלעדיה אין יסוד למצות "לא תגנב" "לא תרצח" וכדומה, ומסתמא שהוא יסוד גם ל"בין אדם למקום", (ה"ר ירוחם ממיר, דעת חכמה ומוסר ח"א מאמר יב)

ינוח ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"
לחערות בטל' 6711693 - 02